

Maria Kurowska

Bariery we wdrażaniu innowacji w MSP

Ekonomiczne Problemy Usług nr 34, 198-204

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA KUROWSKA

Uniwersytet Łódzki

BARIERY WE WDRAŻANIU INNOWACJI W MSP

Wprowadzenie

Innowacje i zaawansowane technologie są dziś podstawą rozwoju zarówno największych gospodarek światowych, jak i poszczególnych dynamicznie rozwijających się przedsiębiorstw. Często kojarzą się one ze znacznymi nakładami kapitałowymi i wielkimi korporacjami, jednak w nowoczesnej gospodarce ogromną rolę w ich kreowaniu i rozpowszechnianiu odgrywają małe i średnie przedsiębiorstwa. Ich niewątpliwymi zaletami są dynamizm przedsiębiorczy, elastyczność oraz zaangażowanie w realizowane projekty innowacyjne. Należy podkreślić, że wprowadzenie i wykorzystywanie przez małe przedsiębiorstwa nowoczesnych technologii wymaga nie tylko wiedzy technicznej. Duże wyzwania stoją przed nimi w zakresie znajomości zagadnień ekonomicznych, prawnych, rynkowych i kompetencji z zakresu zarządzania. Ponadto, aby budować i utrzymać swój potencjał innowacyjny, małe i średnie przedsiębiorstwa potrzebują odpowiedniego środowiska, w którym będą mogły pozyskiwać potrzebne im zasoby i informacje. Istotną rolę w budowie takiego środowiska odgrywa państwo oraz instytucje wsparcia.

Celem artykułu jest przedstawienie fundamentalnych barier rozwojowych ze szczególnym uwzględnieniem barier rynkowych, finansowych, prawnych, ponadto wynikających z braku dostępu do informacji oraz polityki gospodarczej państwa.

Innowacja jako klucz do rozwoju

Innowacja jest czymś innym niż zwykła inwencja. Wiąże się z udanym wprowadzeniem nowego produktu, usługi lub procesu, które w większości przypadków gwarantują sukces komercyjny. Innowacja pozwala uzyskać przewagę kosztową, bądź jakościową, a niekiedy obydwie jednocześnie.

Dzięki wdrażaniu innowacji technologicznych, procesowych i organizacyjnych, możliwe jest obniżenie kosztów produkcji, podniesienie jakości produkowanych wyrobów oraz zwiększenie wpływów z eksportu. Konkurencyjność w coraz większym stopniu warunko-

wana jest przez wykorzystywane technologie¹. Innowacyjność wiąże się więc z wprowadzeniem czegoś nowego, nowatorstwem, ulepszeniem. Może ona dotyczyć wszelkich dziedzin i sfer oddziaływań w różnych kierunkach. Innowacyjne są zatem wszystkie ulepszenia maszyn i urządzeń, jak i tworzenie zupełnie nowych rzeczy, zjawisk lub wartości.

Innowacyjność pozwala przedsiębiorstwu kreować zmiany w zakresie techniki i organizacji, co wydaje się, że jest kluczowym warunkiem do uzyskania i utrzymania przewagi konkurencyjnej, ponadto stanowi źródło wzrostu wartości firmy w długim okresie, a także pozwala uzyskać i utrzymać zyski ekonomiczne dzięki istotnym zmianom w modelu biznesowym i technologii.

Etapy finansowania firmy innowacyjnej to umownie określone na bazie projektu innowacyjnego etapy rozwojowe firmy. Poszczególne etapy posiadają odmienną charakterystykę, różniącą się m.in.: co do celów firmy, jej pozycji rynkowej, etapu rozwoju projektu innowacyjnego, jak również co do zapotrzebowania kapitałowego oraz możliwości pozyskania finansowania zewnętrznego. Klasyfikacja ta wykorzystywana jest głównie na potrzeby przeprowadzanych analiz dotyczących finansowania, w szczególności zaś inwestorów. Jedną z najczęściej spotykanych klasyfikacji obejmuje cztery etapy rozwojowe: etap zasiewu, etap startu, etap wczesnego rozwoju oraz etap ekspansji².

W gospodarkach opartych na wiedzy, konkurencyjność coraz bardziej zależy od umiejętności zastosowania posiadanej wiedzy i technologii w produktach i technologiach produkcji. Segment małych i średnich przedsiębiorstw, aby budować swoją innowacyjność, musi korzystać z zewnętrznych źródeł w odniesieniu do: informacji, wiedzy, know-how oraz technologii. Aby możliwe było efektywne wykorzystanie szans, jakie niesie za sobą innowacja, konieczne jest stworzenie ram, w jakich dochodzi do modelowania i inicjowania działalności innowacyjnych. Należy przy tym zauważyć, że tego typu działalność coraz rzadziej zamyka się obecnie w ramach pojedynczej firmy, gdyż przedsiębiorstwa budują swoją konkurencyjność już nie tylko na własnej zdolności organizacyjnej, ale także na współpracy z partnerami biznesowymi. Podstawy słuszności powstawania sieci innowacyjnych wynikają z faktu, że innowacja nie jest prostą funkcją zdolności przedsiębiorcy i poszczególnej firmy, czy instytutu badawczego, ani nawet prostej współpracy między nimi³.

Sieci innowacyjne mogą charakteryzować się różnymi cechami i mogą przyjmować wiele form. W podziale bierze się pod uwagę: rodzaj oraz zróżnicowanie użytkowników, typ innowacyjności, zasięg geograficzny, organizacje oraz relacje pomiędzy uczestnikami.

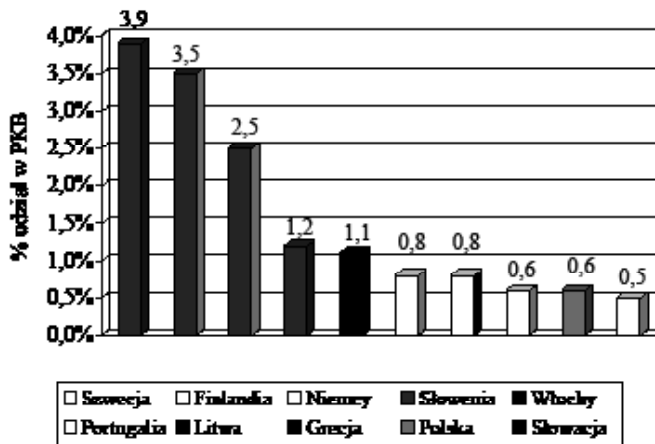
Rodzajem elastycznych układów sieciowych są regionalne systemy innowacji. Są to regionalne układy o szerokich powiązaniach, wykorzystujące lokalne zasoby doskonale

¹ A. Żołątniowski, *Innowacyjność polskich mikroprzedsiębiorstw*, PARP, Warszawa 2005, s. 5.

² P. Głodek, M. Gołębiowski, *Finansowanie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach, Vademecum innowacyjnego przedsiębiorcy*, tom II, Warszawa 2006, s. 16.

³ M. Klapka, *W kierunku systemów innowacji – polskie i europejskie przykłady tworzenia struktur sieciowych na poziomie regionów*, Raport, Szczecin 2006, s. 4.

dopasowujące swą działalność do specyfiki lokalnego rynku. Regionalny system innowacji to publiczno-prywatne forum współpracy świata biznesu, administracji samorządowej i państwowej, instytucji pozarządowych umożliwiających aktywizację lokalnych czynników wzrostu i lepsze wykorzystanie zasobów⁴. Celem działalności takich systemów jest podjęcie wszelkich możliwych działań mogących wspomóc współpracę prowadzącą do wzrostu innowacyjności. Do takich zadań zalicza się między innymi budowanie współpracy pomiędzy biznesem, a instytucjami naukowymi. Na poniższym wykresie przedstawiono procentowy udział w produkcie krajowym brutto nakładów na działalność badawczo-rozwojową Polski na tle wybranych krajów Unii Europejskiej.

Wykres 1. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową Polski i wybranych krajów UE

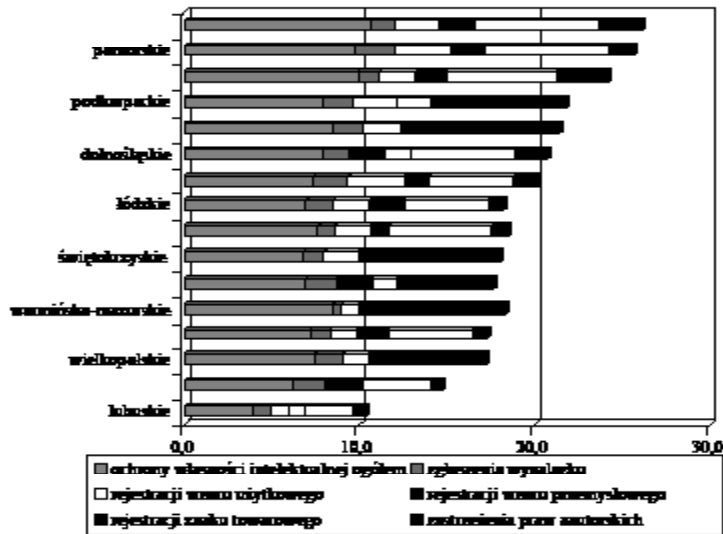
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP.

Z danych zawartych na powyższym wykresie wynika, że nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Polsce są porównywalne z Włochami (1,1%), Portugalią i Litwą (0,8%), Grecją (0,6%), Słowacją (0,5%), jednak wciąż znacznie niższe od krajów o bardziej rozwiniętej gospodarce. W Szwecji współczynnik ten utrzymuje się na poziomie 3,9%, a w Finlandii 3,5%.

Pomimo podejmowanych w ostatnim czasie inicjatyw, innowacyjność polskiej gospodarki, nadal oceniana jest jako niska. Polska znajduje się w początkowej fazie budowania gospodarki opartej na wiedzy. Wynika to głównie z faktu, iż w Polsce mamy do czynienia z bardzo słabą współpracą między sektorem nauki a biznesem, która w ogromnym stopniu warunkuje poziom innowacyjności krajów. W Polsce istnieje kilka przykładów owocnej

⁴ *Ibidem*, s. 4.

współpracy na tym polu, ale nie ma ona charakteru systemowego⁵. O złym stanie sektora B+R w Polsce świadczyć może chociażby wskaźnik zgłoszeń do Europejskiego Urzędu Patentowego, który dla Polski jest niższy od wszystkich krajów Unii Europejskiej za wyjątkiem Rumunii. Na wykresie 2 przedstawiono udział firm chroniących własność intelektualną.

Wykres 2. Odsetek MSP chroniących własność intelektualną

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP.

W kwestii zarządzania innowacjami istotną rolę odgrywiają prawa autorskie. Chronią one interesy zarówno naukowców, jak i inwestorów, czy przedsiębiorców. Ich zastosowanie odnosi się przede wszystkim do branż wysokotechnologicznych, w których funkcjonuje coraz więcej firm. Dają one możliwość kreowania przejrzystej strategii tworzenia i używania wartości intelektualnych.

Pozostałe bariery w powstawaniu innowacji

Głównym czynnikiem hamującym powstawanie innowacji jest brak mechanizmu ekonomicznego, czyli rynku i konkurencji, wymuszającej stosowanie nowych produktów, procesów technologicznych, systemów organizacji produkcji.

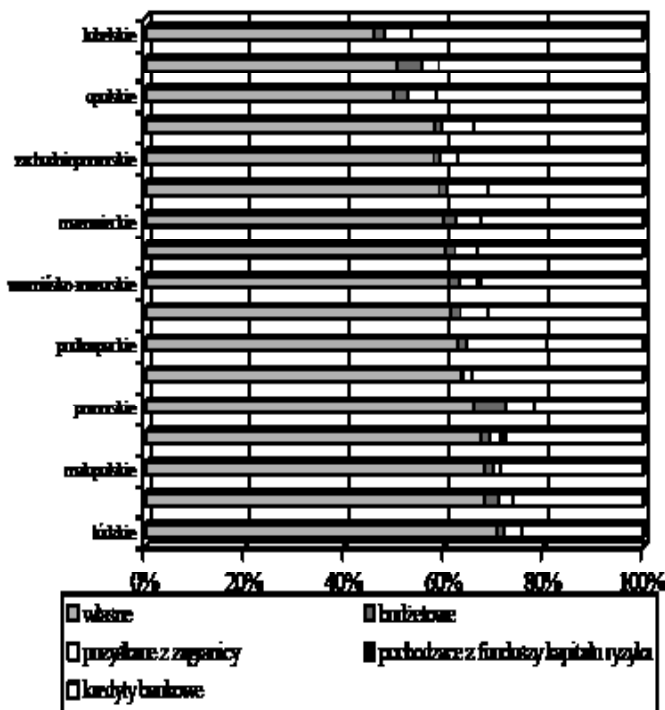
⁵ Ł. Dec, *Nauka dopiero się uczy potrzeb biznesu*, „Rzeczpospolita” 4.11.2008.

Wyróżniamy następujące bariery:

- natury ekonomicznej – formułowane jako brak własnych środków finansowych przy równocześnie zbyt wysokim oprocentowaniu kredytów finansujących innowacyjność;
- natury rynkowej – określane jako brak rozpoznania potrzeb rynkowych i w konsekwencji wysoki stopień niepewności zbytu nowych produktów;
- związanych ze słabością sfery naukowej i badawczo-rozwojowej; przez co rozumie się brak właściwej bazy rozwojowej, brak przepływu informacji do gospodarki o nowych technologiach, słabą współpracę instytucjonalną w tym zakresie;
- natury legislacyjnej - bariery wynikające z regulacji prawnych aktów, norm, przepisów;
- natury osobowej - problemy kompetencji przełożonych, problemy z pracą zespołową wynikające z osobistych urazów itp.

Pojawiające się bariery rozwoju firm zmusiły podmioty rządowe do uruchomienia specjalnych programów wspierających finansowanie MSP oraz promocje działań zmierzających do wykorzystania kapitałów wysokiego ryzyka. W Polsce jednak, mamy do czynienia z brakiem rozwiniętego rynku kapitału ryzyka (venture capital), jak również z dużym ryzykiem ekonomicznym związanym z wdrażaniem nowych technologii do procesu produkcyjnego oraz barierami prawno-administracyjnymi dotyczącymi braku jasnych i przejrzystych uregulowań prawnych. Ostatnie dziesięć lat pokazało, że miejsca pracy i innowacje pochodzą z małych i średnich firm, a w szczególności z działań podejmowanych w celu rozwoju tego typu firm. Niemniej jednak, samo wsparcie finansowe instytucji państwowych jest niewystarczające. Niezbędne jest zaangażowanie inwestorów prywatnych o dużym doświadczeniu biznesowym. Na wykresie 3 zaprezentowano podstawowe instrumenty finansowania innowacji w MSP w Polsce według regionów.

Z danych zawartych na powyższym wykresie wynika, że głównym źródłem finansowania nakładów innowacyjnych MSP zarówno w regionach, jak i w całej Polsce są fundusze własne, około 60%. Kolejnym, istotnym źródłem finansowania procesu innowacyjnego są kredyty bankowe, następnie środki pozyskane z zagranicy. Śladowy udział w nakładach na innowacje ma finansowanie z funduszy wysokiego ryzyka, najczęściej finansowanie tego typu ma miejsce w małych firmach, szczególnie sektora publicznego. Innym źródłem finansowania innowacji w firmach były środki publiczne pochodzące zarówno z budżetu państwa, środków jednostek samorządu terytorialnego, jak również z Unii Europejskiej. Z takiego wsparcia korzystały częściej przedsiębiorstwa średnie (11,5%) niż małe (4%).

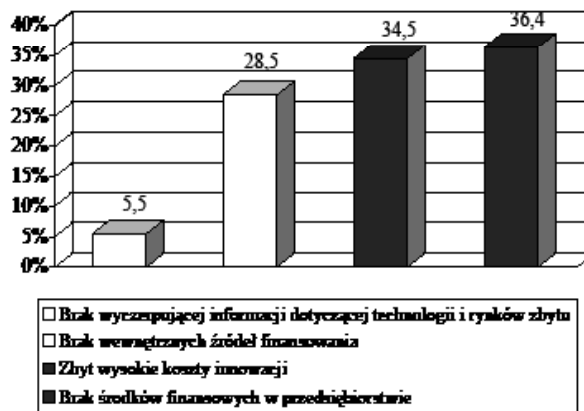

Wykres 3. Źródła finansowania nakładów innowacyjnych MSP w regionach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP.

Podstawą rozwoju innowacyjności firm jest ich odpowiednie finansowanie. Często potencjalni inwestorzy zniechęcają się wysokimi kosztami administracyjnymi a także niepewnością, co do przyszłego funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz ryzykiem poniesienia straty. Poniżej przedstawiono fundamentalne bariery wdrażania innowacji w MSP.

Jak wynika z danych zawartych na powyższym wykresie najczęściej przedsiębiorców (36,4%) uznało brak własnych środków finansowych za czynnik ograniczający ich działalność inwestycyjną. W dalszej kolejności znalazły się zbyt wysokie koszty innowacji (34,5%) i brak wewnętrznych źródeł finansowania (28,5%). Tylko 5,5% przedsiębiorców wskazało na brak wyczerpującej informacji dotyczącej technologii i rynków zbytu.

Wykres 4. Bariery innowacji polskich przedsiębiorstw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP.

Zakończenie

Specyfiką rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw jest bariera wygospodarowania w niezbędnych rozmiarach środków pieniężnych koniecznych do finansowania działalności bieżącej i przeprowadzania przedsięwzięć innowacyjnych. Mimo wysokiej skłonności do oszczędzania, ograniczony zasób kapitałów własnych niekorzystnie wpływa na płynność finansową małych i średnich firm i nie pozwala kreować w niezbędnej skali innowacji. Dlatego pomimo obecnie panujących tendencji do wspierania innowacyjności na szczeblu lokalnym, ważnym jest, aby wszelkie inicjatywy współpracy nie ograniczały się do wymiaru lokalnego, a próbowały integrować się regionalnie, a nawet międzynarodowo.

BARRIERS IN INNOVATIONS' IMPLEMENTATION IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

Summary

The article presents the most important barriers in the development of Polish enterprises. The main emphasis was put on market, financial, law barriers as well as on problems relevant to the lack of information and economic policy of the state.